

Calmyergatelinjen i Danmark efter 100 år

Børge Haahr Andersen,
rektor på Dansk Bibel-Institut (DBI) og daglig leder af Fjellhaug-Danmark (FIH-DK)

Indledende ikke-akademisk fortælling om baggrunden for min opdagelse af Calmeyergate-linjen

Det er et middelstort mirakel, at jeg nogensinde blev præst. Da jeg i en ung alder besluttede mig for at læse videre og fortalte det hjemme i missionshuset, blev det lavkirkelige lægfolk kede af det. De havde troet, at jeg blev én af dem, som tog en borgerlig uddannelse og erhvervede mig bibelkundskab i fritiden for at blive lægprædikant. *Nu håber jeg ikke, du vil læse teologi*, sagde flere af dem, og det lovede jeg, at jeg ikke ville gøre. Det var helt uden for min horisont dengang.

Nu endte det af mange finurlige veje med at blive teologi, og det er en livslang uddannelse, som jeg stadig dyrker i min hverdag på DBI og FIH-DK. Men det blev Kristeligt Forbund for Studerende (KFS/Laget) og et evangeliserende arbejde på danske gymnasier, som blev min første arbejdsplads. Da jeg efter seks år i KFS besluttede at søge et embede som præst, røg jeg ved min første ansøgning ind i en intens teologisk diskussion med domprovsten, der under en vakant periode mellem to biskopper varetog hvervet med at tale med ansøgere. Jeg tog ellers hjemmefra med det fortsæt, at jeg ville give korte, klare og positive svar på de spørgsmål, jeg blev stillet. Det gik godt nok, da han stillede de første klassiske spørgsmål: Ville jeg vie fraskilte? Var jeg imod kvindelige præster? Men så gik det galt. Domprovsten var i virkeligheden humanist. Han benægtede arvesynden, Jesu præeksistens, stedfortrædertanken, opstandelsen og genkomsten og havde forbløffende ligheder med de sekulariserede studerende, jeg diskuterede med til daglig. Bagefter

fortalte jeg om samtalen til en besindig mand. Han sagde til mig, at det jo var en fin samtale, men jeg skulle ikke regne med at blive præst, hvis jeg sådan gik i struben på folks teologi. Anden gang jeg var i en ansøgersituation, var det hos en nyudnævnt biskop i Københavns stift. Det gik godt nok de første fem minutter. Første spørgsmål: Du har nævnt Luthersk Mission, Indre Mission, Kristeligt Forbund for Studerende og DBI i din ansøgning. Har du nuanceret dig i forhold til din fortid i de bevægelser? Næste spørgsmål: Vil du samarbejde med præster, der har et andet syn på tro og teologi end du selv har? Inden der var gået fem minutter, var vi begravet i en dyb teologisk diskussion. Biskoppen mente, at jeg havde et problem, hvis jeg ikke kunne samarbejde med én, der ikke tog jomfrufødslen bogstaveligt. Jeg mente, det var biskoppen, der havde et problem som tilsynsmand, hvis ikke præsterne i hans stift kunne sige trosbekendelsen med tilslutning. Da jeg gik derfra, havde jeg for anden gang en fornemmelse af, at min strategi hjemmefra ikke var lykkedes, men jeg i en ansøgersituation havde rodet mig ud i en intens teologisk debat.

Her er det, at miraklet indtræffer. Jeg får embedet, og fra dag et blev jeg begejstret for at være præst. Men så skete der noget, og det er her, Calmyergate kommer ind i billedet. Et udvalg i kirken skulle forberede kirkens 50 års fødselsdag og havde inviteret biskoppen. Jeg havde støttet invitationen ud fra mit generelle kendskab til biskoppens teologi og forkyndelse. Efter at invitationen var afsendt, offentliggjorde biskoppen, at han havde et positivt syn på samkønnet sex og det registrerede partnerskab. Denne holdning havde han udtrykt offentligt før, men alligevel så stilfærdigt, at kun få havde noteret sig det. Samtidig kom den første væsentlige debat i den danske folkekirke, om man skulle indføre et ritual eller en gudstjenestelig markering. Jeg valgte at indkalde menigheden til et debatmøde efter en gudstjeneste og sagde ved den anledning, at det stred mod min overbevisning at invitere en forkynder, der på et så væsentligt punkt levede i et vedvarende brud med Bibelens autoritet. De fleste i menigheden var meget berørte af biskoppens holdning. Andre mente, at når man først havde inviteret en person, så fangede bordet og man måtte få det bedste ud af det.

Længere nåede vi ikke, for en person fra menigheden valgte at sende mit manuskript for debatmødet til biskoppen, og det førte til en tjenstlig samtale, en tjenstlig påtale og en formaning om, at biskoppen agtede at deltage i gudstjenesten som en del af hans visitats, og det skulle en lokal sognepræst ikke forsøge at forhindre. I flere samtaler forklarede jeg biskoppen, at jeg var ked af, at han var blevet orienteret ad bagvejen, og jeg på den baggrund også forstod hans vrede. I eftertankens klare lys burde jeg have undersøgt biskoppens teologi mere grundigt, før vi fra kirkens side inviterede og derefter fortrød.

Men jeg kunne ikke trække min teologiske kritik tilbage, og jeg måtte fastholde, at havde jeg vidst, hvad biskoppen stod for, så havde jeg aldrig inviteret ham.

Biskoppen var ikke hvem som helst. Han blev senere kongelig konfessionarius, og viede for år tilbage hele Danmarks meget populære kronprins. Hele verden var gennem medierne vidne til det bryllup, for dels havde kronprinsen fundet en underskøn prinsesse fra den anden side af kloden, dels var kronprinsen kendt for at være en uhyre veltrænet sportsmand. Brylluppet blev kendt verden over, for kronprinsen var så overvældet af situationen, at han stortuede ved sit eget bryllup. Jeg traf tilfældigvis biskoppen dagen efter. Han fortalte, at han aldrig havde været så ydmyg som dagen før, for hvornår har man ellers anledning til at forkynde evangeliet for hele Danmarks befolkning og i verdenspressens nærvær. Jeg nævner dette for at fortælle, at jeg faktisk menneskeligt havde det godt med biskoppen. Nok var jeg i hans øjne en bondeknøs fra landet, som ikke havde forstået, hvordan man behandler en biskop. Men vi svingede godt sammen menneskeligt, og jeg kunne og kan godt lide ham som menneske.

Et par kirkehistorisk interesserede mennesker fortalte mig, at jeg sådan set ikke havde gjort andet end at efterleve principperne fra Calmeyergate. Dette blev anledning til, at jeg fordybede mig i norsk kirkehistorie og i det stormøde i Kristiania, som fik en skelsættende betydning i kampen mod den liberale teologi for snart 100 år siden. Jeg fandt ud af, at alle de positioner, som i dag handler om det at agere i en trængt kirkelig situation, var repræsenteret i den norske debat. Jeg fandt også frem til, at de grundlæggende principper, som blev udtrykt i Calmeyergatemødet, ikke er spor originale, men er en gentagelse af oldkirkens og reformationskirkens teologiske principper. Endelig vil jeg nævne, at da jeg sidst arbejdede med Calmeyergatemødet for 20 år siden, var jeg sognepræst. I dag er jeg rektor på Dansk Bibel-Institut og har været det de sidste tolv år. Calmeyergatemødets forhistorie er oprettelsen af Menighedsfakultetet (MF), i Oslo, og det var en professor herfra, der kom til at spille en afgørende rolle ved Calmeyergatemødet. Skal konfessionelle teologiske uddannelsesinstitutioner involvere sig i kirkekamp og kirkens vilkår i et pluralistisk samfund? Er der sammenhæng mellem en gennemtænkning af teologien, sådan som den foregår på DBI og FIH, og de kirkelige konsekvenser, denne teologi har i forkyndelse og samarbejdsrelationer? I mange missionslande, hvor Danmark eller Norge er involveret i international mission, er den eller de lutherske kirker små minoritetskirker verden over er der en kristen kirke og ind imellem en række evangeliske kirker. Hvornår skal man samarbejde med andre evangeliske kirker og hvornår skal man profilere sig selvstændigt?

Calmeyergatemødet i 1920 og Calmeyergatelinjen i Norge

Ønsker man en overskuelig indføring i Calmeyergatemødets beslutninger og betydning, er Carl Frederik Wisløff en god kilde¹. I *Norsk Kirkehistorie III*, s 223-245 giver han en fyldig gennemgang af mødet og dets betydning i norsk kirkeliv. Carl Fr. Wisløff² (født 1908) var for ung til at være med på Calmeyergatemødet, men fra sin tid som ung teolog fik han et nært personkendskab til hovedaktørerne ved mødet, og gennem sit lange virke blev han en utrættelig og markant fortaler for Calmeyergatelinjen i Norge og kom også til at præge udviklingen i Danmark fra 1956 og fremefter.

Den såkaldte liberale teologi vandt meget langsomt fodfæste i Norge, men fik i 1906 en talsmand ved Det Teologiske Fakultet, da Johannes Ording blev udnævnt til professor. I protest mod dette søgte professor Odland sin afsked og i løbet af ganske få år lykkedes det at etablere det norske menighedsfakultet (MF) med en præsteuddannelse på Bibelens og Bekendelsens grund. Allerede i 1913 fik MF eksamensret og var et synligt monument på kirkefolkets villighed til handling i kampen mod den liberale teologi. De følgende år leverede Det Teologiske Fakultet en række liberale præster til Den norske kirke, mens MF begyndte at uddanne præster på kirkens grund. Flere af de liberale præster var varmhjertede fromme mænd, der ønskede at arbejde for Gud, og de ønskede et samarbejde med de konservative kollegaer. I 1919 gik en række konservative og liberale præster sammen i en komite, der ville samle moderate folk fra begge lejre og arrangere en række møder sammen på fælleskirkelig grund. Formanden for denne komite var biskop Tandberg, som var en respekteret konservativ biskop og formand for MF, Oslo. Få dage før mødets afholdelse rykkede Ole Hallesby³ ud med et åbent brev til professor Tandberg, hvor han udfordrede biskoppen med en række spørgsmål om, hvorvidt den liberale teologi

¹ To beretninger fra sagens hovedpersoner kan supplere vores viden. Ole Hallesby. *Fra kirkestriden*. Kristiania 1919. Johannes M. Wisløff. *Landsmødet i anledning af Kirkestriden afholdt i Calmeyergatens Missionshus 15.-18. februar 1920*. Jeg har selv skrevet om Calmeyergatemødet og dets aktuelle betydning i artiklen: *Calmeyergatelinjen i dansk kirkeliv i 1990'erne*. Fra Hæftet: De kirkelige konsekvenser af folkekirkenes læremæssige krise. Forlaget Kolon i samarbejde med DBI 1998.

² Carl Frederik Wisløff (1908-2004), var medstifter af Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag i 1924 og dens første generalsekretær. Han var sognepræst fra 1940. I 1947 blev han rektor på Prakticum (dansk: Pastorseminariet) på MF, Oslo. I 1961-1975 blev han professor i Kirkehistorie ved MF. I 70'erne, 80'erne og 90'erne var han som pensionist en kendt foredragsholder, forkynder og forfatter med virke både på FIH i Norge og DBI i København. I 2016 forfattede Egil Sjaastad en lang og grundig indføring i Carl Frederik Wisløffs person og betydning: *Carl Frederik Wisløff. Presten som ble misjonsfolkets professor*. Egil Sjaastad. Kyrkjefag Profil nr 27. Portal Kristiansand 2016

³ Ole Hallesby (1879-1961) behøver vel ikke nærmere præstation hverken i Danmark eller Norge. Fra 1909-1952 var han lærer og senere professor i Dogmatik på MF. Fra 1923-1956 var han formand for Indre Mission i Norge. I 1924 var han medstifter af Norges Kristelige Student og Skoleungdomslag (NKSS/Laget). I Danmark blev mange af hans opbyggelige bøger kendt og oversat. Bogen *Fra Bønnens Verden* bliver stadig genudgivet på dansk og er kendt verden over.

var en fornægtelse af kristendommens grundsandheder. Tandbergs svar var, at nok var der forskel, men ikke mere grundlæggende, end at man fortsat kunne stå sammen – konservative og liberale – mod tidens vantro. Hallesby fortsatte debatten med forskellige fortalere for den liberale teologi de kommende måneder og godtgjorde for vækkelsesfolket i Norge, at det ikke blot handlede om detaljer i den kristne tro, men om fornægtelse af grundsandheder. Professor Lyder Brun fra Det Teologiske Fakultet fastholdt en liberal omtolkning af trosbekendelsen og betoned, at liberale og konservative havde kunnet samarbejde fordrageligt, lige indtil en stridbar kreds fra MF insisterede på en ikke-samarbejdslinje.

Dette var baggrunden for, at Hallesby sammen med generalsekretæren i Indre Mission, Johannes M. Wisløff, Ludvig Hope⁴ og flere andre samlede 950 udvalgte repræsentanter fra hele det kristne Norge til et stormøde i Kristiansand i det store missionshus i Calmeyergate. Udover de delegerede var der solgt 1700 billetter, sådan at salen og podiet i tre dage var stuvende fuldt. Efter et krisefyldt år fik Hallesby nu en overvældende opbakning. Fra nu af var han kristenfolkets fører og talsmand i Norge som C. Fr. Wisløff skrev.

Calmeyergatemødet er blevet kendt for tre grundlæggende principper, som næsten enstemmigt blev godkendt i en række resolutioner:

- 1) En troskabserklæring om, at de alle vil være tro mod den åbenbaring, Gud har givet i den hellige Skrift, og at man uforfalsket vil give den videre til kommende slægtled
- 2) At bibeltro kristne ikke må indgå i frivilligt samarbejde med dem, som har brudt med Bibelens autoritet
- 3) I det frivillige kristelige arbejde kun at vælge folk, som uforbeholdent stiller sig på Skriftens grund efter kirkens bekendelse

Mens der var enighed om det grundlæggende opgør med den liberale teologi i ord og handling, var der uenighed, så snart det kom til de kirkepolitiske konsekvenser i praksis. Ludvig Hope var i lang tid skeptisk imod overhovedet at medvirke. Han havde ingen tro på, at Statskirken lod sig reformere, men satte sin lid til en klar forkyndelse i det frie og

⁴ Ludvig Hope (1871-1954) var talsmand og en markant lederskikkelse i det lavkirkelige lægmandsarbejde i Norge og kendt som forkynder, generalsekretær i NLM og forfatter til en række opbyggelige bøger. Han ønskede lægmandsarbejdet organiseret helt uafhængigt af det kirkelige embede og var talsmand for, at dåb og nadver blev indført i missionshuset. Samtidig ønskede han ikke, at NLM skulle udtræde af statskirken, men anerkendte kirken som en kulturbærende institution og en vigtig folkeopdrager i de kristne værdier.

selvstændige lægmandsarbejde. Over for ham var f.eks. biskop Hognestad, som i en række indlæg opfordrede folk til at elske kirken, slutte op om de troende præster og ikke gå op i det negative. Hallesby stod for et midterstandpunkt. Han betonedede betydningen af at bevare det frivillige lægmandsarbejde uafhængigt af det kirkelige embede. Samtidig havde han en tro på, at ved at isolere de liberale præster ville de miste deres indflydelse, statskirken ville gå i opløsning og kristenfolket i Norge havde chancen for at opbygge en ny kirke efter bibelske idealer.

Der var enighed om ikke at gøre brug af de liberale præster som forkyndere og heller ikke at sætte sig under deres prædikestol. Derimod var der ikke enighed om, hvorvidt det var forsvarligt at gøre brug af dem til at forrette dåb eller nadver. Ordet frivillig dækker over, at hvis fx et forældrepar i en afsides bygd har behov for dåb og ikke umiddelbart har mulighed for at rejse efter en troende præst, kan de lade dåben forrette ved en liberal præst, da sakramentets virkning ikke står eller falder med indehaverens tro. For at finde en fælles holdning mellem de radikale lægfolk og de mere kirketro højkirkelige brugte man ordet frivillig i anden resolutionsvedtagelse. Der var også et mindretal, som var talsmænd for en mere forsonlig holdning til de liberale. Men selv om mødet også synliggjorde en række modsætningsforhold inden for det frivillige kristne arbejde i Norge, skabte det dog en enestående samling på Bibelens og Bekendelsens grund, og dette fik stor betydning for vækkelseskristendom i Norge i de kommende årtier. Her fik to markante professorer på MF, Oslo, stor betydning. I første omgang var det Hallesby selv. I anden omgang var det professor Carl Fr. Wisløff, som i mange årtier i ord og handling videreførte calmeyergatelinjen i Norge.

Calmeyergatelinjen i dansk kirke- og foreningsliv

I Danmark kom de kirkelige foreninger og den kirkelige udvikling til at gå i en helt anden retning end i Norge i første halvdel af 1900-tallet. For det første fik Danmark ikke et Menighedsfakultet for 100 år siden, men først for 50 år siden. For det andet var den store vækkelsesbevægelse i Danmark, Indre Mission, præget af en formand ved navn Christian Bartholdy. Denne var på mange måder i Danmark det, som Ole Hallesby blev i Norge, en kirkelig høvding gennem flere årtier. Bartholdy var formand for IM i Danmark fra 1934-59. Bartholdy havde en økumenisk indstilling til andre kristne kirkesamfund og var meget inkluderende i holdningen til liberale, bibelkritiske præster, hvis blot ikke de modarbejdede vækkelsen og den etik, der hørte sammen med den pietistisk prægede vækkelse. Han var imod oprettelsen af et MF i Danmark og så ikke et problem i den åbenhed over for den liberale teologi, som kom fra de teologiske fakulteter i København og

Århus. Den konfessionelle lutherske linje, som Calmeyergatemødet havde lagt sig fast på, omtalte Bartholdy med distance som *den norske linje*. Han kunne omtale Hallesby som et "fjeld" og dermed vise ham respekt for hans overbevisning, men det var en klippe, man slog sig på⁵.

Det blev i Luthersk Mission, Evangelisk Luthersk Mission og visse grene af studenterbevægelsen, at calmeyergatelinjen slog igennem, og dette var i stor grad i bevægelser, som havde Ludvig Hopes kirkesyn og praksis. Det egentlige åndelige hjem var missionshuset, hvor bibelkyndige lægfolk serverede den åndelige føde. Folkekirken var sammen med folkeskolen kulturinstitutionen, som bidrog med viden og opdragelse af de mennesker, som gennem missionshuset og vækkelsesbevægelserne kaldes til personlig tro på Jesus. Man brugte i de lutherske lavkirkelige vækkelsesbevægelser stort set ikke præster, heller ikke dem, der stod for en bibeltro vækkelseslinje. I sogne med troende præster gik man lejlighedsvis i kirke, men det var missionshuset, der var det åndelige hjem og hvor man hentede sin åndelige føde.

At Calmeyergatelinjen i Hallesbys udgave slog igennem – med 50 års forsinkelse – i Danmark, skyldes ikke mindst KFS, som blev til i 1956 og en række bevægelser, som kom til i kølvandet af KFS, Bibellæserringen (1966), Menighedsfakultet (MF) i Århus (1967), DBI i København (1972) m.m. KFS blev stiftet af en lille håndfuld teologistuderende og andre, der havde været med på nordiske *Studentmøder på Bibelsk Grunn*. Hovedpersonen hed Niels Ove Rasmussen, senere Vigilius. Han blev en god ven af Carl Frederik Wisløff og støttede sig i flere årtier til denne store personlighed i norsk kirkeliv. Det var ikke mindst Wisløffs måde at praktisere calmeyergatelinjen, der slog igennem i de bevægelser, som Niels Ove Vigilius kom til at præge. I begyndelsen var de gamle vækkelsesbevægelser skeptiske over for KFS og spurgte: *Går der et særtog til himlen for akademikere?* IM oplevede KFS al for konfessionel og snæver, LM var kritisk over for denne gruppering af studerende, og det at være en lægmandsbevægelse blev tolket som at være en ikke-akademisk bevægelse. Alligevel fik KFS i 60'erne og 70'erne en stor gennemslagskraft. Der var en bibelvækkelse i en luthersk-roseniansk udgave, og mange unge fra vækkelsesbevægelserne fik et evangelisk gennembrud og fik svar på en række trosmæssige apologetiske spørgsmål, de ikke kunne få besvaret af lægprædikanterne i missionshuset. KFS lærte mange unge fra de lavkirkelige bevægelser at gå i kirke og integrere dåben og nadveren i deres trosliv. Og – ikke mindst – førte bibelvækkelsen til, at mange unge begyndte at læse teologi på de nyoprettede uddannelsessteder i Århus og København, MF og DBI. I 70'erne og 80'erne

⁵ Kurt E. Larsen. *Christian Bartholdy. Studier i Indre Missions historie ca. 1930-1960*. Kolon 2014

blev denne generation af KFS en del af lederkorpset i de gamle vækkelsesbevægelser, og både LM, ELM og IM blev præget af en generation, der havde fået deres åndelige og teologiske påvirkning fra KFS.

I praksis førte det til, at den store vækkelsesbevægelse i Danmark, IM, blev præget af ”den norske linje” og i dag på landsniveau praktiserer de tre principper fra Calmeyer gate. Det gav genlyd og voldsom debat, da højskoleforstander Erik Paaske på hovedbestyrelsens vegne på IMs årsmøde advarede mod *den ubrydelige sognetro* og tilføjede: *Selv om Jesus lovede os, at vi skulle drikke gift, og det ikke skulle skade os, har han ikke sagt, at vi skulle tygge gift i os søndag efter søndag*⁶. I 1990 udgav en række indremissionsfolk gennem Kolon (MFs forlag) en samling artikler med overskriften: *Folkekirke hvorfor og hvor længe?* Her skrev en lægmand, gårdejer Carljohan Rasmussen⁷, Blommenslyst en artikel om *Vort forhold til sognemenigheden*. Her fortæller han om, hvordan han er vokset op med kirkegang som en naturlig del af ugerytmen, hvad kirken har betydet til hverdag og højtid og nævner så tre situationer: Hvis præsten forkynder Guds ord efter kirkens tro, kommer de glade og gerne. Hvis forkyndelsen er i direkte modstrid med Guds ord, eller præstens personlige liv er det, *må troens folk sige klart fra i ord og handling*. Det er ganske forfærdeligt at skulle gøre det, men det må man gøre ved at tilslutte sig en nabokirke, løse sognebånd til den eller bruge den kirkelige frihedslovgivning til at holde tilkaldegudstjeneste eller evt. oprette en valg- eller frimenighed. Og endelig – hvis forkyndelsen er svag eller intetsigende, må man foretage et skøn, for da er det ikke forkert at møde op, men troens folk må få deres egentlige åndelige næring i missionshuset.

Disse toner var nye i IM og lokalt blev mange missionsfolk med IM-baggrund da også siddende på den lokale kirkebænk, uanset hvem præsten var. Det kunne de gøre med Bartholdys velsignelse og formaninger gennem 30-40 årsmødetaler, og det skulle et ungt, nyt og fremstormende lederskab i IMs landsledelse ikke ændre på. Men mange fulgte den offentlige vejledning fra IM, og der blev en stor samling om den generation af præster, der efter endt studietid på DBI og MF kom ud i Folkekirken.

Da jeg i 1996 havde et åbent sammenstød med Københavns biskop pga. dennes offentlige udmelding omkring accept af homoseksuelle parforhold, fik jeg en del kritik af folk på ”Bartholdy”-linjen (man er loyal over for sin biskop), fra de lavkirkelige på Hopelinjen (når

⁶ Refereret som en oplevelse for mange år siden af Leif Andersen: *Hvem fløjtede kirkekampen af? I Vi som Kirke*. Jørgen Hedager Nielsen (red). Lohse, Fredericia 1997, 105

⁷ Carljohan Rasmussen er bror til den i artiklen flere gange omtalte Niels Ove Vigilius.

du selv har valgt at blive præst og ikke holdt dig til missionshuset, så må du acceptere spillereglerne i statskirken). Men jeg fik en unik og offentlig opbakning af IMs daværende formand, Karl Lindhardt-Jensen, som i en række offentlige indlæg i Kristeligt Dagblad stillede spørgsmålet: *Hvem fører tilsyn med Københavns biskop?* Da biskoppen svarede, at han jo netop havde været taler ved en festlig indledning på IMs årsmøde i København, svarede Lindhardt-Jensen: *Havde vi vidst, hvad biskoppen stod for, havde vi aldrig inviteret ham.* Jeg husker stadig, hvordan jeg selv efter en tumultagtig tid i mit præsteliv læste hans klare ord. Jeg tror, at jeg følte mig lidt i familie med Ole Hallesby, der efter en voldsom offentlig kritik fik Calmeyergatemødets opbakning.

I 1997 åbnede biskopperne for en kirkelig markering af det registrerede partnerskab. De ville ikke tage skridtet fuldt ud og indstifte et ritual. Men ville heller ikke sige, at det var i strid med Guds ord, at to af samme køn indgik i et ægteskabslignende forhold. I februar 1998 kom "De Otte", med en fællesudtalelse. De Otte var et samtale- og handlingsforum mellem de tre gamle vækkelsesbevægelser, IM, LM, ELM, studenterbevægelsen KFS, de to teologiske uddannelsessteder, MF og DBI og to højkirkelige bevægelser, Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse og Kirkelig Fornyelse. Denne fælles erklæring var en aktualisering af Calmeyergatelinjen ind i den aktuelle situation og betonedes, at i de nævnte bevægelser ville man ikke som forkyndere gøre brug af de præster og biskopper, som anbefalede en kirkelig markering af de registrerede partnerskab.

En del af biskopperne rasede over denne udmelding, især dem, som ind imellem blev brugt som talere i missionshuse. Samtidig var harmen stor i vækkelseskredse over det skred, der over få år var sket i den officielle kirke i forhold til ægteskab og homoseksuelle parforhold. Angsten for et kommende ritual lurede forude, og derfor var mange af græsrodderne interesseret i en markant og samlet reaktion. En del præster med tilknytning til DBI og MF støttede udtalelsen. Andre modsagde den. De var i deres lokale arbejde blevet så bundet af samarbejdsrelationer til kollegaer med en anden overbevisning, at det virkede uoverskueligt og urimeligt at nægte gudstjenestefællesskab i alle situationer. *Calmeyergatelinjen skræmmer de mennesker væk, som vi gerne vil nå med evangeliet og som vi ved tålmodigt samarbejde kan skabe en fælles platform sammen med.* Det var samme toner, som Hallesby og Wisløff i deres tid ofte havde mødt.

Calmeyergatelinjen i det nye årtusinde

Her tyve år efter den danske samling om Calmeyergatelinjen i kirkekampen er fronterne mindre tydelige. I 2012 fik den danske folkekirke et ritual til vielse af to af samme køn og

en udvidelse af ægteskabsbegrebet, sådan at et ægteskab ikke længere blot er en relation og et løfte mellem en mand og en kvinde. I ugen efter indviede Evangelisk Luthersk Netværk⁸ (ELN) en pastoral vejleder, der på frivilligt plan skulle varetage en sjælesørgerisk kontakt til præster og menigheder, der ønskede at stå på Bibelens grund efter den lutherske bekendelse. Denne pastorale vejleder var faktisk min ringe person, og det har givet mig en enestående anledning til at følge vores teologiske studerende helt ud i præstegården og i den platform, et arbejde som folkekirkepræst eller frimenighedspræst giver. Det, som i en kirkelig normalsituation ville varetages af en biskop, har en række menigheder flyttet over til en frivillig vejlederordning. Evangelisk luthersk netværk rummer en markant gruppe, som ønsker at markere calmeyergatelinjens principper ind i en ny kirkelig situation. Andre er med i ELN uden et ønske om at føre en profileret kirkekamplinje og forholder sig kritisk til organiseringen af åndelig vejledning uden om det officielle folkekirkelige apparat.

IM har efter årtusindskiftet haft tre præster som formænd med hver sin profil. Den første, Christian Poulsen, var dybt berørt af den folkekirkelige udvikling og er endt med, efter mange overvejelser i sin pensionisttid, at melde sig ud af folkekirken og kommer i dag i en luthersk frimenighed. Efter ham fulgte Anders Dalgaard, som står for en luthersk profileret forkyndelse, men som i sin samarbejdslinje er villig til at tænke inklusivt i forhold til den folkekirkelige bredde. Den nuværende formand hedder Hans Ole Bækgaard og er en markant og synlig fortaler for calmeyergatelinjen i Hallesbys ånd.

På årsdagen for vedtagelsen af det nye ritual, 2013, udgav 6 formænd for 6 kirkelige organisationer⁹ og institutioner en kronik, hvor de gentog calmeyergatelinjens principper ind i den aktuelle kirkelige situation. I substans var det en gentagelse af den fællesudtalelse, "de otte" kom med i 1998. Nu var den anvendt på de biskopper og præster, som gik ind for det nye ritual. At følge dette ritual var et alvorligt brud på Bibelens autoritet. Derfor ville man ikke længere gøre brug af disse præster som forkyndere eller anbefale nogen at sætte sig under deres talerstol. Reaktionen mod denne kronik var voldsom. IMs tidligere formand, Anders Dalgaard, undsagde offentligt sin efterfølger og udtrykte glæde over, at MF i Århus ikke var gået med i udtalelsen. Flere biskopper sagde, at de ville undersøge nøje, om ansøgere til præstestillinger ville praktisere denne aggressive ikke-samarbejdslinje. Underforstået: Sørge for, at disse folk aldrig fik

⁸ En sammenslutning af de bibeltro lutherske kredse i Danmark, indstiftet i 2006 for at samle de kristne til en fælles røst mod de trosnedbrydende kræfter i kirken og samfundet. På visse punkter er det en videreførelse af det samarbejde, der er nævnt under betegnelsen *De Otte*.

⁹ Det var IM, LM, ELM, KFS, ELN og DBI

præstestilling. Mange af de præster, der var uddannet på DBI eller MF, var tøvende over for kronikken. De var glade for den platform, et folkekirkeembede gav dem og dybt involveret i samarbejde med gode kollegaer, som nok var tilhængere af det nye ritual, men som samtidig var forankret i klassisk kristen tro. Og endelig var der en gruppe lægfolk og præster, som med taknemmelighed modtog den tydelige markering og kunne identificere sig med *den norske linje*.

Den kirkelige situation i Danmark er i dag markant anderledes end for 100 år siden. Omkring 1900-tallet havde frugten af vækkelserne i 1800-tallet og nye vækkelser kort efter århundredskiftet skabt en tilslutning til kirken og til de kristne organisationer. På landsplan skønnede man, at omkring 25 % af befolkning havde tilknytning eller var præget af den indre missionske vækkelse. Måske kom man ikke selv i kirke- eller missionshus, men man sendte sine børn i søndagsskole og havde et minimum af kristen praksis. Norge var endnu mere talstærkt præget af vækkelserne. Hallesbys tanke var, at hvis man isolerede de liberale præster, ville de miste deres gennemslagskraft. Statskirken ville gå i opløsning, og det gav vækkelsesfolket en mulighed for at reorganisere en ny reformatorisk kirke efter bibelsk forbillede. Mange var usikre på Hallesbys tanker om statskirkens opløsning og uenige med ham i den del af strategien. Men Hallesbys tanker viser noget om størrelsesforholdene og om vækkelsesbevægelsernes indflydelse. I alle de mange år, Bartholdy var formand for IM, var hans tilbagevendende efterlysning i årsmødetalerne: *Hvornår kommer vækkelsen tilbage?* Den kom aldrig i form af en folkevækkelse som i 1800-tallet, hvor kroen måtte lukke og hvor missionsfolkene havde flertallet i sogneråd og skoleråd. Efter Bartholdys tid kom den i en stille bibelvækkelse, som prægede tilslutningen til KFS og de kristne ungdomsbevægelser i Danmark. Men de kristne organisationer inden for folkekirken, som for 100 år siden var en magtfaktor i kirke og samfund, er i dag små og tålte mindretalsgrupper i det danske samfund. Det har medført et nyt pres på calmeyergatelinjen i dansk kirkeliv. Hvis man ikke vil gøre brug af 70-80 % af præstestanden som forkyndere, fordi de er tilhængere af det nye ritual og i øvrigt dybt præget af moderne teologi, ender man så ikke i en selvvalgt isolation og en martyrrolle i kirke og samfund? Måske kan man overleve i en calmeyergatelinje efter Ludvig Hopes forbillede, hvis man samler sig om ordets forkyndelse i sin egen menighed i folkekirke, missionshus eller frimenighed, og så undlader det åbne opgør med de opdaterede udgaver af den liberale teologi, som præger hovedstrømmen inden for teologi og kirke i dag. Men kan man praktisere den tydelighed i ord og handling, når man samtidig engagerer sig aktivt i kirken som præst, medlem af menighedsrådet eller andet?

Bartholdy-linjen lever i bedste velgående i dag i stadig nye skikkelser. Dens kendetegn er en evangelikal og økumenisk linje i læremæssige spørgsmål og derfor også en åbenhed over for den folkekirkelige hovedstrøm. For identiteten er livet, ikke læren. Det er omvendelsen, åndsoplevelsen og den ret så konkrete etik, der følger heraf. Den danske Oasebevægelse har dette som en del af sin DNA, omend den betoner lidt andre ting end Bartholdy. Man samarbejder med katolikker, ortodokse og hele sriben af evangelikale kirker, hvis blot visse nådegaver og tjenester er synlige. Samarbejdslinjen inkluderer også den folkekirkelige hovedstrøm. Her er en postmoderne trend, som støttes af den ungdomskultur, der præger Danmark. Dette betyder, at man kan lade sig inspirere af Hallesby som erfaringsteolog, hans bog om bøn og hans tanker om omvendelse. Men Hallesbys kirkekamp er man blevet fremmed overfor.

For min egen del fastholder jeg den norske linje, jeg har lært af Hallesby og Wisløff, selv om det er mere end 20 år siden, at jeg har skrevet om calmeyergatelinjen i Danmark. Jeg betoner punkt et i Calmeyergatelinjens tre principper, nemlig det med at fremholde Guds ord efter bibel og bekendelse. Jeg tror, at vejen til vækkelse og fornyelse i vores kirke og folk er at vende tilbage til de lutherske kærneværdier. I sammentænkningen af ord og handling er der en tydelighed i den norske linje, som for mig at se er bibelsk – omend ikke populær, men som kan være en klar røst i en pluralistisk og læreforvirret kirke. Og i Danmark kan det lade sig gøre at praktisere denne linje som præst i Den danske Folkekirke.

Både i Norge, Sverige og Finland er det som præst i en flertalskirke i dag vanskeligere at praktisere calmeyergatelinjen end i Danmark. Det skyldes, at den danske tradition giver en stor frihed til at profilere den lokale menighed, sådan som præst og menighedsråd vil. Det giver stor frihed til at omtolke troen og teologien i postmoderne udgaver. Men det giver også bibel- og bekendelsestro grupper stor frihed til at profilere sig selvstændigt efter bibel og bekendelse. Inklusiv frihed til ikke at samarbejde med den folkekirkelige brede strøm og derved efterleve calmeyergatelinjens centrale princip. Der findes i dag en række profilerede folkekirker, der sammen med valgmenigheder og frimenigheder og de gamle vækkelsesbevægelser i større eller mindre grad efterligner de principper, der blev vedtaget ved i stormøde i Kristiansand i Norge i 1920.

Calmeyergatelinjen på private konfessionelle uddannelsesinstitutioner

DBI blev i sin tid født som en kamporganisation på samme måde som MF i Oslo. Det var det gennemgribende opgør med den bibelkritiske teologi, der nødvendiggjorde DBIs

tilblivelse. Derudover var der en langstrakt debat om bibelsynet i de gamle vækkelsesbevægelser. Skulle man følge Bartholdy i hans åbenhed over for den historiske kritik af Bibelen eller skulle man lægge sig fast på den lutherske ortodokse lære om, at Bibelen er uden fejl og historisk sand? Her profilerede DBI Wisløffs bibelsyn, afviste det historisk-kritiske og havde også nogle spørgsmål til Hallesbys tale om fejl i Bibelen og hans ”kenose”-teologi.

Et andet særligt træk ved DBI var pionerernes påstand om, at man ikke er færdig med teologien, før man har gennemtænkt de kirkelige og sjælesørgeriske konsekvenser af det. Derfor var DBI, ikke mindst de første tyve år, en røst i dansk kirkeliv, hvor Niels Ove Vigilius og andre centrale folk fra DBI på mange måder lagde mund og mæle til den konfessionelle lutherdom, sådan som Wisløff gjorde det i Norge. Her står DBI stadig. Høvdingenes tid i vækkelsesbevægelserne og på DBI er forbi. Men mindre kan også gøre det. DBI vil gerne sammen med de lutherske vækkelsesbevægelser i Danmark aktualisere Guds ord i ord og handling ind i stadig nye situationer og kirkelige strømninger.

I 2010 begyndte vi samtalerne med Fjellhaug Internasjonale Høgskole om en fælles studieordning og et tæt samarbejde om uddannelse af præster og missionærer mellem DBI og FIH. Efter min overbevisning er det noget af det bedste, der er sket for DBI, og jeg håber, samarbejdet med FIH bliver langvarigt og til gensidig velsignelse. Men FIH har jo en helt anden historie end DBI. Det er en mere end 100-årig bibel- og missionsskole, og har været et enestående redskab til at levere generation efter generation af missionærer til mange dele af verden. I NLMs forgrenede arbejde i Norge har bibel- og missionsskolen også været en af kilderne, og mange af FIHs lærere har i årenes løb været brugt i Danmark og deres bøger er blevet kendt i dansk oversættelse.

Men FIH og NLM er mere præget af Hopes end af Hallesbys kirkekamp. Det betyder, at man lader den norske kirke gå sin skæve gang, også når den indstifter bibelkritiske ritualer, alt imens fokus ligger på forkyndelse, undervisning og mission i egen sammenhæng og blandt troens folk i Norge. Man kan bruge en master i mission og teologi som adgangsbillet til praktikum på MF og på den måde profilere sig som en bibeltro præsteuddannelse i Norge i en tid, hvor MF forlader den profilerede lutherske bibel- og bekendelsestro fra Wisløffs tid. Men FIH har ikke kirkekampen som en del af dens identitet og mener ikke, det er dens kald at uddanne bibeltro præster til den norske pluralistiske statskirke, når der mangler organisationsansatte i NLM eller i ydre mission. Der er enkeltpersoner i lærerstab og styre, som engagerer sig i kirkekampen, men

lærerråd eller styre ser det ikke som sin opgave at gennemtænke teologien med henblik på dens kirkelige og sjælesørgeriske konsekvenser ind i en pluralistisk statskirke. Og selv om en master i teologi og mission vil være Norges mest solide præsteuddannelse på Bibelens og bekendelsens grund, er det en mulighed, som kun enkelte – hvis overhovedet nogen – benytter.

Opsummering – tre veje frem

Skal jeg skitsere den aktuelle situation i dag, så er der tre måder at indrette sig på i den kirkelige situation i Danmark i dag, hvor den bibelkritiske teologi i den grad præger hovedstrømmen inden for Folkekirken. Det er tre måder, som også var repræsenteret i Kristiansand i Norge for 100 år siden.

- 1) Hope-linjen. Ludvig Hopes skrifter og tanker om kirken blev kendt og udbredt i LM i Danmark og var med til at forme kirkesyn og praksis i de lavkirkelige vækkelsesbevægelser helt frem til i dag. Meget forsinket i forhold til Norge begyndte en del af LM i 1990'erne at praktisere nadver og senere også dåb i missionshuset. En del valgte at gøre det, samtidig med at de opretholdt deres medlemskab af Folkekirken og betragtede den som en kulturinstitution og en missionsmark, sådan som Hope havde gjort det i Norge. I løbet af få år blev denne bølge overhalet af frimenighedsbevægelsen, hvor en række lokale foreninger udnyttede en gammel kirkelig lovgivning i Danmark fra den grundtvigske bevægelses storhedstid. En frimenighed står uden for Folkekirken, men med samme bekendelsesgrundlag og med en række privilegier i forhold til Folkekirken, og er nævnt i lovgivningen. En del lægfolk og præster har valgt denne model for at markere, at man har brudt med Folkekirkens ledelse, biskopperne, men fortsat opretholder fællesskabet med de bibeltro kræfter inden for Folkekirken. Niels Ove Vigilius var de sidste 20-30 år af sit liv en markant talsmand for denne linje, uden at han personligt tog den konsekvens, at han meldte sig ud af Folkekirken og ind i én af de nyoprettede frimenigheder.
- 2) Hallesby-linjen. Hallesby repræsenterer en linje, hvor vækkelsesfolket har to brændpunkter og har organiseret deres menighedsliv i to huse, missionshuset til aftenmøder og kirken til gudstjenestebrug søndag formiddag. Derfor arbejder man aktivt på at få uddannet bibeltro præster til Folkekirken, og ved siden af at drive det frivillige arbejde i missionshuset, bliver lægfolk medlemmer af lokale menighedsråd og er faste kirkegængere. Jo mere man engagerer sig i den officielle kirke, jo vanskeligere bliver det at opretholde calmeyergatelinjen i praksis.

Som præst er det vanskeligt, men ikke umuligt at opretholde denne linje. Det betyder, at man accepterer *det kirkeretslige minimum* af samarbejde, som hører med til at være præst. I dansk tradition er der ikke en tradition for fælles gudstjenester, som præsterne er forpligtede på. Det betyder, at arbejdet for den enkelte præst er meget selvstændigt, og at de bibeltro præster kan profilere deres arbejde på bibelens og bekendelsens grund, uden at blive tvunget til gudstjenesteligt fællesskab med den folkekirkelige bredde. Enkelte gudstjenester, fx selve præsteordinationen og det gudstjenestelige fællesskab, der er knyttet til den, er obligatorisk. På samme måde må man være villig til at samarbejde med præstekollega om de praktiske ting, der har med arbejdsfordeling m.v. at gøre. Men der er altså ikke i Danmark et krav om, at man skal samarbejde om gudstjenester, hvis man vil være præst i Danmark. I modsætning til Sverige og Finland, hvor man frasorteres som præst, hvis ikke man vil samarbejde med alle i Svenska Kyrken. Den kollega, der afløste mig som præst ved den københavnske kirke, hvor jeg var præst og hvor jeg stadig kommer, har i knap tolv år ikke haft besøg af sin biskop eller er blevet tvunget til gudstjenesteligt fællesskab med kollegaer, som han ikke deler tro og teologi med.

- 3) Bartholdy-linjen. Bartholdy var positiv over for den pietistiske vækkelse, og hele hans liv var et langt råb og bøn om, at vækkelsestiderne måtte komme igen. Men kirkeligt stod han over for et syn, hvor vækkelsens folk skulle være tro mod deres lokale kirke uafhængigt af præstens teologi, og han kunne have forkyndelsesfællesskab med liberale teologer, hvis blot de ikke modarbejdede vækkelsen helt åbenlyst.

Denne gruppe findes stadig. Tilmed repræsenterer den en flok, som selv har en positiv teologi og hvad de centrale frelsessandheder angår, forkynnder *ordet om korset* helt i overensstemmelse med bibelsk tro. Men som i deres samarbejde og deres anbefalinger går langt i at acceptere den brede folkekirkelige hovedfløj, fordi man bag uenighederne hører et fælles fodslag og et ønske om at stå sammen mod videns vantro. En del på den linje bliver provster eller biskopper, for Folkekirken har ikke noget imod en traditionel teologi, hvis man undgår de stødende punkter og i øvrigt samarbejder.

Jeg har nogle kritiske spørgsmål til den Hope-tradition, som jeg voksede op i, og som jeg i dag genfinder hos folk, der har missionshusarbejdet eller den lokale frimenighed som eneste kristne fællesskab. Efter mit skøn rummer den en fare for isolation i egne forsamlinger. Det kristne fællesskab bliver en isoleret ø og en subkultur med sit eget sprog, egne sange og traditioner, som gør det svært at invitere den almindelige dansker med.

Derudover voksede Hope op med luthersk lille katekismus og Pontoppidans forklaringer som en del af den kristne børnelærdom. Den danske kirke i dag har indstiftet bibelstridige ritualer, og hovedstrømmen er præget af en humanisme i en kristen sprogdragt og mangler helt sammenhæng med bibelsk og reformatorisk kristendom.

Jeg er også skeptisk over for Bartholdy-linjen, for jeg mener, den rummer en fare for assimilation, således at man identificerer sig så meget med hovedstrømmen i kirken, at man selv bliver en del af den. Hvis en præst har gudstjenesteligt fællesskab med kvindelige præster, gengifte præster, præster med utydelighed eller fornægtelse omkring jomfrufødsel, opstandelse eller tale om to mulige udgange efter dette liv, er det svært i sin egen forkyndelse at fastholde en tydelig forkyndelse. Bartholdy arbejdede hele sit liv for at fastholde og fremme vækkelse i det danske folk, men i praksis blev det en historisk frafaldstid i forhold til bibelsk og luthersk kristendom, og det er svært at komme uden om, at Bartholdys egen uklarhed er en del af forklaringen.

De sidste 100 år er vækkelsesbevægelserne i Danmark og Norge ændret fra at være store indflydelsesrige strømninger i kirke og samfund til at være små marginaliserede mindretalsgrupper i dag. Alligevel er jeg landet på calmeyergatelinjen i Hallesbys og Wisløffs udgave. Det har været nøglen til mit virke som lokal præst de sidste 25 år, hvoraf de sidste 12 år har været ulønnet. Dette kan bruges i min opgave som pastoral vejleder over for de meget forskellige menighedsformer, der har tilsluttet sig ELN, og det er brugbart som rektor på et præste- og missionæruddannelsessted som DBI, selv om tydelighed i troslære og etik på Bibelens og bekendelsens grund ikke åbner for kirkelig eller politisk lydhørhed over for vores behov som privat universitet. Calmeyergatelinjen er nok en norsk opfindelse i et missionshus i Calmeyergate i 1920, men principperne kan bruges overalt i verden, hvor kristne mennesker i ord og handling vil stå på Bibelens og bekendelsens grund.